

Archeologienota met uitgesteld onderzoek HASSELT, Zagerijstraat

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

2018F335

Historisch en Archeologisch Advies, Studies en Toegepast onderzoek

Rik van de Konijnenburg
Grauwe Torenwal 6/00/1
B-3960 Bree (BE)
Mob. 0496 209 018
e-mail: rik@konijnenburg.com

Haast-rapport 2018-35 wettelijk depot: D/2018/12654/35
Verwijzing: VAN DE KONIJNENBURG, R., (2018), Hasselt, Zagerijstraat, verslag van de resultaten van het archeologisch bureauonderzoek, Haast-rapport 2018-35, D/2018/12654/35

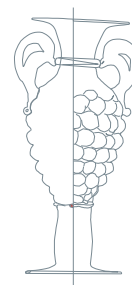
Foto's: HAAST – Rik vd Konijnenburg (tenzij anders vermeld)

Tekeningen: HAAST (tenzij anders vermeld)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Wettelijk depot: D/2018/12654/29

Copyright reserved. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without the permission from the publisher.

COVERFOTO: Opname van het projectgebied DD 08/07/2018

INHOUD

Programma van maatregelen uitgesteld vooronderzoek	
1. Administratieve gegevens	3
2. Aanleiding van het vooronderzoek	5
3. Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem	7
4. Gemotiveerd advies	8
5. Bibliografie	12

Programma van maatregelen uitgesteld vooronderzoek

1. Administratieve gegevens

Projectcode	2018F335
Actoren	Rik van de Konijnenburg OE/ERK/Archeoloog/2015/00041
Locatie: Provincie	Limburg
Gemeente	Hasselt
Deelgemeente	Hasselt
Site	Zagerijstraat
Kadastrale gegevens	Hasselt, afd. 8, sectie D, perceel 3268b
Oppervlakte onderzoeksgebied	3100.95 m ²
Kadastraal percelenplan	Fig. 2
Topografische kaart	Fig. 4
Begindatum onderzoek	1/07/2018
Einddatum onderzoek	11/07/2018
Relevante termen thesauri OE	bureauonderzoek

Bounding Box:

Nr	X	Y
1	218510.226	179502.594
2	218524.825	179460.107
3	218545.833	179448.619
4	218617.403	179503.520

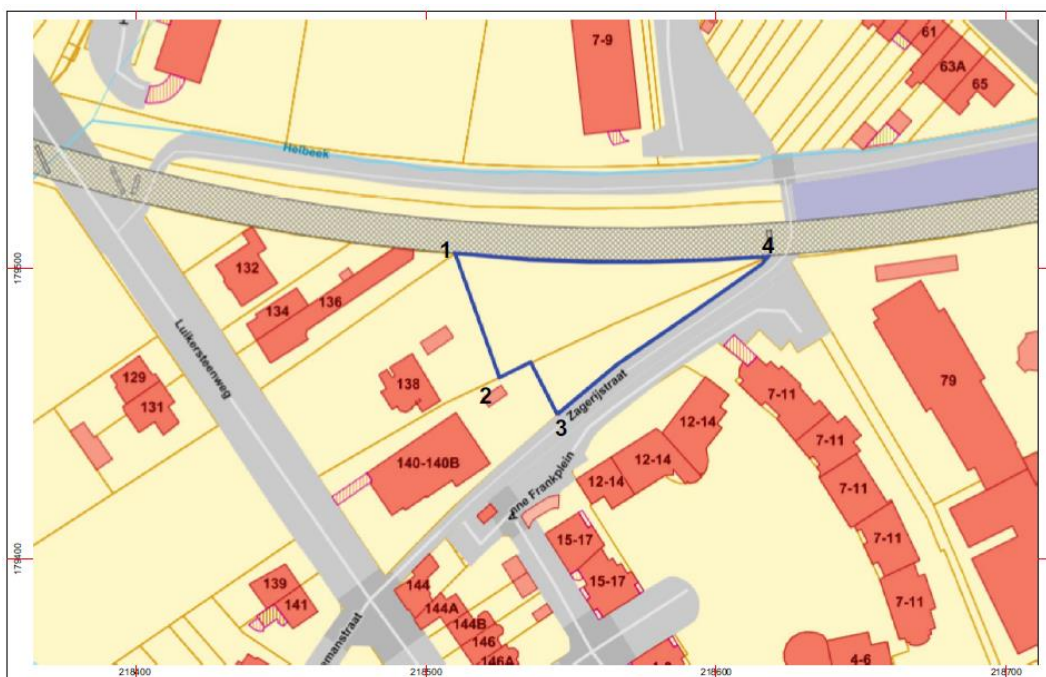

Fig. 1: Bounding Box

Kadastrale ligging: Het projectgebied is gekadastraerd als Hasselt, afd. 8, sectie D, perceel 3268b. De totale oppervlakte bedraagt 3100,95 m².

2. Aanleiding van het vooronderzoek

Het terrein is gelegen aan de Zagerijstraat in Hasselt, vlak tegen de spoorlijn Hasselt – Tongeren – Luik. Het maakte ooit deels deel uit van perceel 297y2 en omvatte het volledige perceel 277E2 en zo is het nog steeds aangegeven op het GRB. Op het kadasterplan situatie 01-01-2018 is het projectgebied een apart perceel met kadastraal nummer D3268b met een oppervlakte van 3100,95 m².

Op het terrein zal een volledig onderkelderde appartementsblok gebouwd worden met inrit tegen de spoorlijn. De kelder wordt tot **-3.60 m onder het huidige maaiveld** uitgegraven. Eigenlijk tot +37,34 m TAW terwijl het maaiveld aan de ene zijde op +39.93 m TAW ligt en aan de andere zijde op +40.71 m TAW. De oppervlakte van de kelder inclusief de inrit bedraagt **1310 m², 33,6 % van het totale projectgebied**. Rondom de appartementsblok zal het terrein opgehoogd worden, nadat eerst de teelaarde geheel verwijderd werd. De opoging van het terrein gebeurt met andere woorden nadat nieuwe teelaarde is aangevoerd in functie van de nieuwe buitenaanleg.

In de zuidwesthoek van het terrein wordt een kleine vijver aangelegd die zal dienst doen als open infiltratiebekken. De wandelpaden aan de zuidzijde van de appartementen worden aangelegd in grasdallen en een aantal van de bestaande bomen zullen behouden blijven.

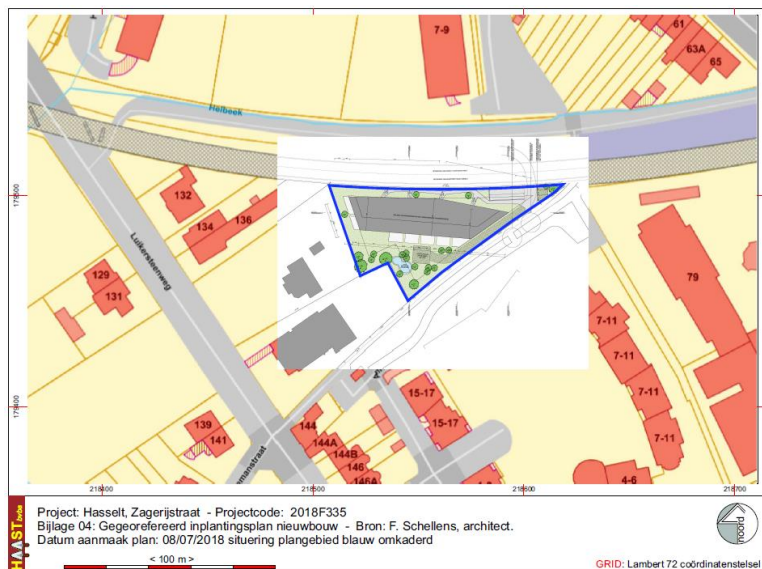

Fig. 3: het bouwplan georeferend © F. Schellens, architect

Fig. 4: het inplantingsplan zoals aangereikt © F. Schellens, architect

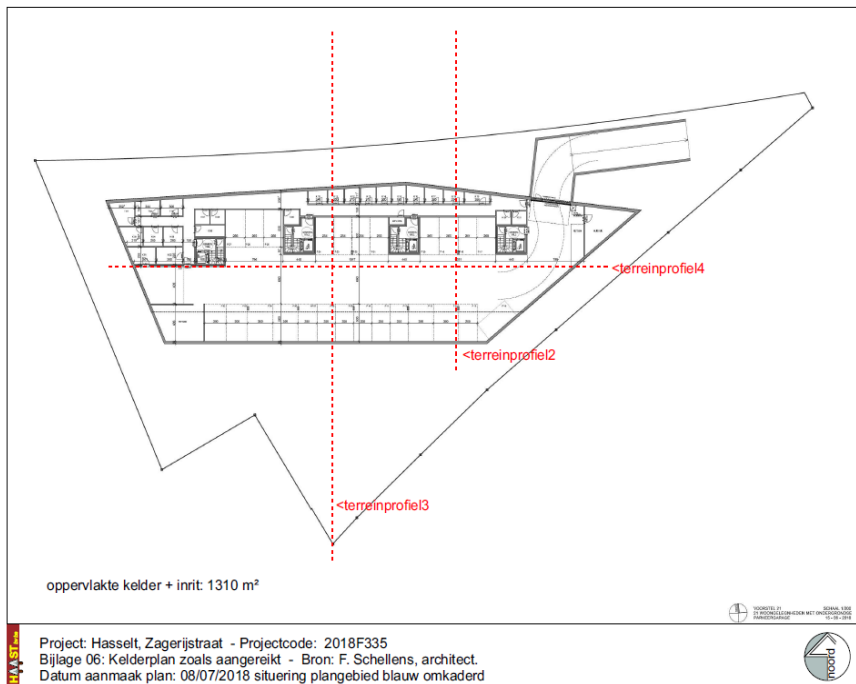

Fig. 5: kelderplan zoals aangereikt ©F. Schellens, architect

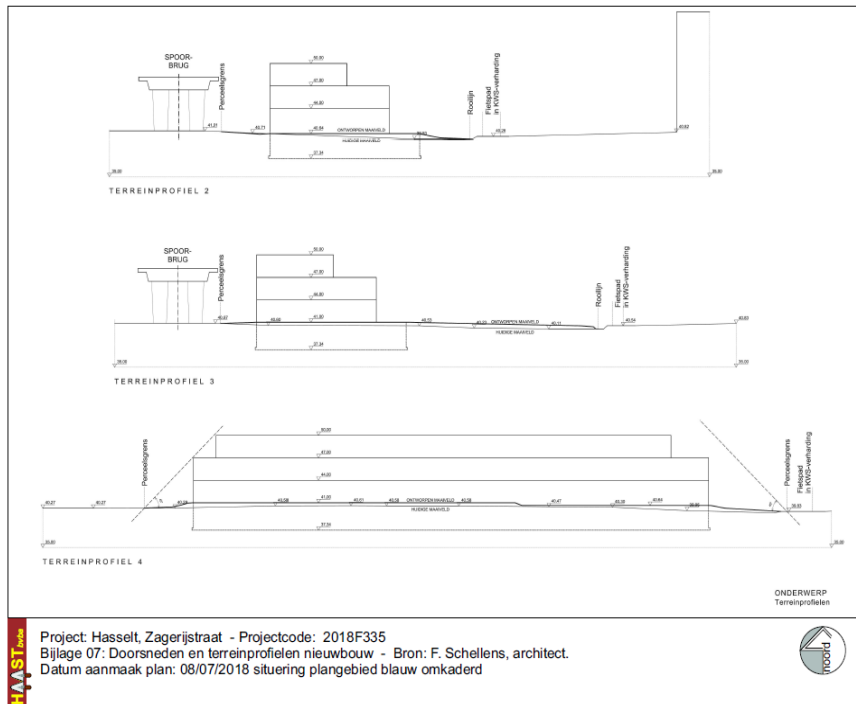

Fig. 6: terrein en gebouwdoorsneden zoals aangereikt ©F. Schellens, architect

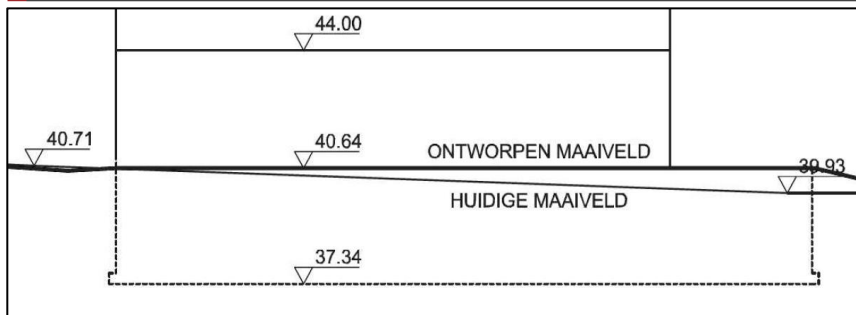

Fig. 7: detail uit de doorsnede met aanzetniveau van de kelder ©F. Schellens, architect

3. Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

De Ferrariskaart situeert het projectgebied in een landbouwgebied ten zuiden van de historische stadskern van Hasselt. Vanaf midden 19de-eeuw wordt het gebied ingenomen door een spoorweg waarvan het talud het langste bewaard blijft, zeker tot einde 19de eeuw. In de tweede helft van de 20de eeuw verschijnt op het terrein een gebouwencomplex dat echter vrij snel, zeker in de jaren 1980 terug afgebroken wordt en nadien wordt het projectgebied ingenomen door grassen, bomen en struiken. Wat de impact van de aanleg van de spoorlijn en later de constructie van een gebouw en afbraak ervan op de bodem geweest is is onbekend en kan achterhaald worden via een landschappelijk bodemonderzoek.

De archeologische en historische bronnen geven geen enkele indicatie omtrent het archeologisch potentieel van het projectgebied. We moeten dus louter op de landschappelijke ligging, aan de rand van de vallei van de Helbeek, tewerk gaan. Indien we ons aansluiten bij het besluit uit archeologienota 2707 al lijkt de aanwezigheid van een onverstoord prehistorische nederzetting quasi uitgesloten door de eerdere ingrepen in de bodem. Lithische artefacten zouden aangetroffen kunnen worden, maar ons inzien enkel in een verstoord situatie waardoor ze enkel nog een indicatie geven maar geen in situ bewaarde site. Soms uit de proto-historie en vroeg-historische perioden kunnen aangetroffen worden. Bij eerdere onderzoeken werden op eerder kleine oppervlakten ook al waardevolle archeologische sporen aangetroffen, bijvoorbeeld in Meeuwen, nota 3824, waar bij een proefsleuvenonderzoek een afvalkuil uit de periode rond 410 BC werd aangetroffen, of in Bilzen aan de Tongersestraat¹, locatie 163101, waar sporen uit het vroeg-neolithicum en de metaaltijden werden aangetroffen.

Het potentieel van het projectgebied kan gelet op de historische bodemingrepen eerder laag tot matig ingeschat worden, maar geheel uit te sluiten als potentieel waardevol gebied kan niet geconcludeerd worden.

Het landschap maakte in de Middeleeuwen deel uit van het agrarisch gebied rondom de stadskern van Hasselt met verspreid boerderijen en vooral akkers en velden. Vanaf de komst van de trein werd het landschap deels ingenomen door spoorlijnen die ook het projectgebied doorkruisten. De industrialisatie en aanwezigheid van spoorlijnen leidden tot een steeds grotere verstedelijking rondom de historische stadskern en momenteel is het gebied tussen de zogenaamde kleine ring rondom Hasselt en de Grote Ring, gebied waarbinnen het projectgebied gesitueerd is, nagenoeg volledig volgebouwd. De open ruimte is zeer beperkt geworden. Feit is wel dat de Zagerijstraat blijkbaar een oud wegtracé is dat al aangeduid staat op de Ferrariskaart.

Het terrein was blijkbaar eerst deel van het landbouwgebied van een boerderij die buiten het projectgebied moet gesitueerd worden. Later, vanaf in de tweede helft van de 19de eeuw, rond 1850, wordt binnen het projectgebied een spoorlijn aangelegd op een talud. Die spoorlijn doorkruist het gebied van oost naar west met aan de overzijde van de Luikersteenweg een Station. De spoorlijn wordt eind 19de eeuw opgeheven en het gebied wordt ingenomen door de natuur. Rond 1960, misschien iets eerder of later wordt op het terrein een gebouw opgericht. Dat gebouw wordt in de jaren 1980 weer afgebroken waarna het gebied geleidelijk ingenomen wordt door grassen, struiken en bomen.

De bouw van de appartementsblok en met name de bouw van de kelder die een oppervlakte inneemt van 1310 m², 1/3de van het terrein, en waarvoor het terrein tot 3.60 m diep wordt uitgegraven is venietigend voor eventueel nog aanwezige erfgoedwaarden. Ook de aanleg van het infiltratiebekken en het verwijderen van de teelaarde voor de aanleg van nieuwe groenzones en paden kan ernstige schade veroorzaken aan mogelijk nog aanwezig bodemarchief.

¹ van de Konijnenburg R. 2013: Archeologische prospectie Bilzen, Tongersestraat, Haast rapport 2013-01.

Verstoorde zones:

Op basis van de gegevens af te leiden van de historische kaarten en luchtfoto's kan de zone waar in de tweede helft van de 20ste eeuw een gebouw stond aangeduid worden als mogelijk verstoorte zone. Wat de impact geweest is van de aanleg van een spoorlijn in de 19de eeuw kan niet achterhaald worden, maar, aangezien die spoorlijn werd aangelegd op een talud lijkt de mogelijke verstoring in de oorspronkelijke bodemopbouw ervan matig tot laag geweest te zijn.

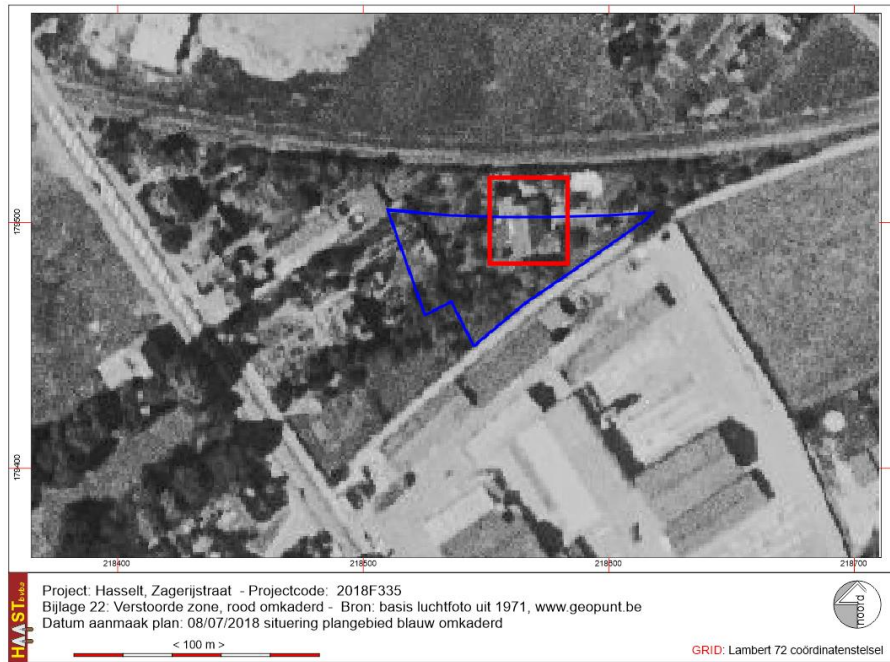

Fig. 8: Verstoorte zones binnen het projectgebied. Mogelijk ernstig verstoorte zone is rood omcirkeld, het betreft het gebouw opgericht en afgebroken in de tweede helft van de 20ste eeuw.

4. Gemotiveerd advies: te nemen maatregelen

Ondanks voorgaande waaruit kan blijken dat de archeologische verwachting om verschillende redenen matig moet ingeschat worden, zal via het programma van maatregelen toch aanbevolen worden het projectgebied te onderwerpen aan een proefsleuvenonderzoek teneinde definitief uitsluitsel te kunnen krijgen over de archeologische waarde ervan.

Randvoorwaarden

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande omgevingsvergunningsaanvraag tot het bouwen van appartementen met een ondergrondse parkeergarage, bergingen en technische ruimten. Alvorens eventueel verder archeologisch onderzoek kan plaatsvinden dienen de bomen gekapt, die ca. 45% van het projectgebied in beslag nemen, echter zonder ze te ontstronken en/of uit te frezen. Ontstronken en frezen kunnen ernstige schade berokkenen aan de oorspronkelijke bodemopbouw waardoor eventueel aanwezige archeologische erfgoedwaarden in de vorm van sporen of voorwerpen vernield of zelfs vernietigd worden. Ook dient nog aangeduid welke bomen zullen behouden blijven. Hierdoor is het voorgestelde proefsleuvenplan te beschouwen als onder voorbehoud.

Het proefsleuvenonderzoek

Het proefsleuvenonderzoek met ingreep in de bodem dient uit te worden gevoerd als een standaard proefsleuvenonderzoek met ononderbroken 2 m brede parallelle proefsleuven west - oost georiënteerd op het terrein rekening houdend met de richting van het reliëf, de loop van de Helbeek ten westen van het projectgebied en de redelijk beperkte oppervlakte en vorm van het projectgebied. 2 m brede proefsleuven geven het beste resultaat om de verstoringen vast te stellen, af te bakenen en te determineren.

Door ze in te planten op een onderlinge afstand van maximaal 12,5 m wordt meteen gebiedsdekkend gewerkt en kan gemakkelijk 10% van het terrein onderzocht worden zoals bepaald in de Code van goede Praktijk.

Aanvullend, om minimaal 12,50% van het terrein te onderzoeken, worden kijkvensters of volgvvensters aangelegd indien sporen aangetroffen worden. De kijk- en/of volgvvensters worden aangelegd om een beter inzicht te krijgen in de onderlinge samenhang van sporen, indien er aangetroffen worden, om een duidelijke afbakening te kunnen maken voor een eventueel vervolgonderzoek indien toch waardevolle sporen zouden aangetroffen worden of om de schijnbare afwezigheid van sporen te verifiëren.

Vraagstelling en Onderzoeksdoelen

Onderzoeksstrategie, onderzoeksmethode & technieken

Onderzoeksmethode: proefsleuvenonderzoek

Het doel van een proefsleuvenonderzoek is het evalueren van de archeologische waarde op het gehele terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Dit gebeurt door middel van een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed.

Om een dekkingspercentage te bereiken van ongeveer 10% wordt aangeraden te werken met proefsleuven van 2 meter breed met een maximale tussenafstand van maximaal 15 meter. Kijkvensters dienen steeds aangelegd te worden, ook als er geen sporen worden aangetroffen en dienen dan om de schijnbare afwezigheid van de sporen te verifiëren. De zijden van de kijkvensters meten maximaal de afstand tussen twee sleuven. Met de kijkvensters of dwarssleuven kan een dekkingspercentage van 12,5% bereikt worden, wat wenselijk is voor degelijke uitspraken over het geheel van het terrein. Indien hiervan wordt afgeweken, wordt dit eveneens beargumenteerd.

In elke proefsleuf wordt een profielput aangelegd en wordt het bodemprofiel over een breedte van minimaal 1 meter geregistreerd conform de bepalingen in de Code van Goede praktijk. De profielputten worden minstens tot 30 cm diep in de C-horizont uitgegraven.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek dient de nodige aandacht te gaan naar de bodemopbouw in het plangebied. Tevens dienen het aangelegde vlak alsook de storthopen met een metaaldetector op signalen gecontroleerd te worden.

De volgende onderzoeksvragen moeten met dit onderzoek minimaal beantwoord worden:

- Welke zijn de waargenomen horizonten, beschrijving + duiding?
- Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?

- Zijn er tekenen van erosie?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact?
- Is er sprake van een of meerdere begraven bodems?
- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen ?
- Maken de sporen deel uit van een of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot een of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettingen, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten ? Zo ja;
 - Hoeveel niveaus zijn er te onderscheiden?
 - Wat is de omvang?
 - Komen er oversnijdingen voor?
 - Wat is het, geschatte, aantal individuen?
- Kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen archeologisch vindplaatsen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie,...)?
- Is er een bodemkundige verklaring voor de partiele afwezigheid van archeologische sporen ? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:
 - Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
 - Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

Het onderzoeksdoel is bereikt wanneer op basis van het vooronderzoek met ingreep in de bodem een voldoende gefundeerde uitspraak kan worden gedaan over de aard, omvang en behoudenswaardigheid van de archeologische waarden in het plangebied en wanneer een eenduidig advies kan worden gegeven voor vrijgave van het terrein, een opgraving of behoud in situ. Om te bepalen of het onderzoeksdoel is bereikt, gebruikt de erkende archeoloog de volgende criteria:

Oppervlaktecriterium

Aangezien het principe van het voorgestelde proefsleuvenonderzoek gebaseerd is op een statistische manier van werken is het van belang dat een voldoende ruime dekking wordt verkregen. Bovendien is het van belang dat de

spreiding van de sleuven over het hele terrein gewaarborgd wordt zodat uitspraken kunnen worden gedaan over het hele terrein.

Inhoudelijke evaluatie

De erkende archeoloog moet eventueel aanwezige archeologische waarden voldoende onderzoeken zodat uitspraken kunnen worden gedaan over onder meer datering, interpretatie en onderlinge samenhang van sporen.

Ruimtelijke evaluatie

De erkende archeoloog moet eventueel aanwezige archeologische waarden zodanig onderzoeken dat hij een uitspraak kan doen over de ruimtelijke spreiding van een of meerdere archeologische vindplaatsen in het plangebied.

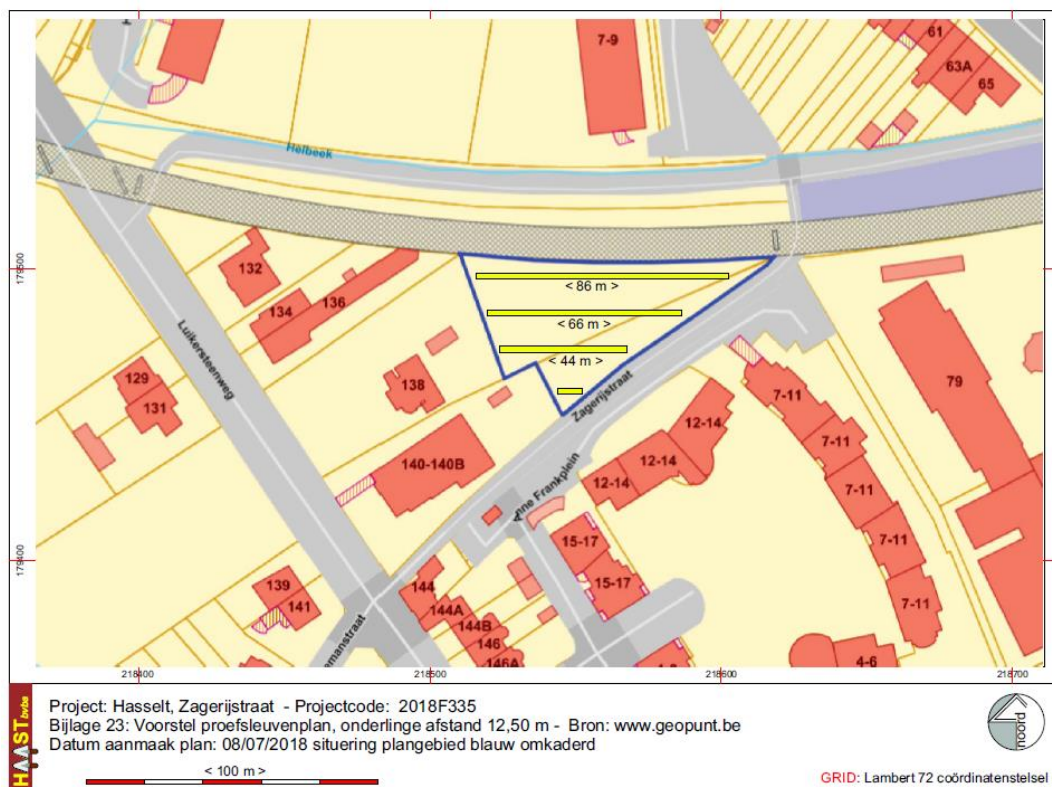

Fig. 9: voorstel inplanting proefsleuven

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk die voor aanvang van het onderzoek met ingreep in de bodem reeds voorzien zijn.

5. Lijst van de afbeeldingen

COVERFOTO: Opname van het projectgebied dd 08/07/2018

Fig. 1: Bounding Box

Fig. 2: Situering van het onderzoeksgebied op het kadasterplan, situatie 01/01/2018 (cadgis viewer grand public)

Fig. 3: het bouwplan gegeorefereerd © F. Schellens, architect

Fig. 4: het inplantingsplan zoals aangereikt © F. Schellens, architect

Fig. 5: kelderplan zoals aangereikt ©F. Schellens, architect

Fig. 6: terrein en gebouwdorsneden zoals aangereikt ©F. Schellens, architect

Fig. 7: detail uit de doorsnede met aanzetniveau van de kelder ©F. Schellens, architect

Fig. 8: Verstoorde zones binnen het projectgebied. Mogelijk ernstig verstoorde zone is rood omcirkeld, het betreft het gebouw opgericht en afgebroken in de tweede helft van de 20ste eeuw.

Fig. 9: voorstel inplanting proefsleuven